

Příprava národních programových dokumentů k využití fondů EU v období 2007–2013

Doporučení českých ekologických organizací

Tato doporučení podporují následující organizace

Arnika

Ateliér pro životní prostředí

CALLA – Sdružení pro záchranu prostředí

Centrum pro dopravu a energetiku

Český a Slovenský dopravní klub

Děti Země Brno

Ekologický právní servis

Hnutí DUHA

Metropolitní region

Oživení

Přátelé Jeseníků – SOJKA

Přátelé přírody, o.p.s

Svaz ochrany přírody a krajiny ČR

Unie pro řeku Moravu

Zelený kruh

Úvod

V České republice byly zahájeny přípravy dokumentů, jimiž se bude řídit rozdělování prostředků ze strukturálních fondů a Fondu soudržnosti v letech 2007–2013. Jedná se o Národní strategický referenční rámec, Národní rozvojový plán a jednotlivé operační programy. Vláda pro toto období schválila pět prioritních oblastí politiky hospodářské a sociální soudržnosti:

- Podnikání
- Lidské zdroje a vysoké školy
- Inovace a znalostní ekonomika
- Dostupnost a infrastruktura
- Řešení regionálních disparit

Tento materiál shrnuje základní ekologická opatření, jež by podle názoru podepsaných českých ekologických organizací měla být v koncepcích sledujících tyto priority zahrnuta.

Pro investice do ekologických opatření platí, že přinášejí užitek v dlouhodobém výhledu, což je přesně oblast, na niž se zaměřuje evropská politika soudržnosti. Zkušenosti řady vyspělých zemí ukazují, že investice v této oblasti není nutné chápat jako prostředky utopené v luxusu ekologických opatření. Naopak, lze je využít pro vytvoření základu zdravější ekonomiky, kde ekologická opatření vedou k vyšší konkurenceschopnosti, pomáhají vytvářet pracovní místa a pomáhají slabším regionům.

Doporučení ekologických organizací se zaměřují na oblasti, které odpovídají prioritám evropské Strategie udržitelného rozvoje, přijaté na summitu EU v Göteborgu. K jejím hlavním bodům patří:

1. opatření pro zastavení poklesu biodiverzity,
2. předcházení globálním změnám klimatu,
3. zajištění šetrné dopravy a využití území,
4. odpovědnější využívání přírodních zdrojů a
5. zavádění opatření k ochraně veřejného zdraví.

Zmiňují také potřebu posílení institucionálních a lidských kapacit při prosazování práva životního prostředí (výchova, tzv. watchdog aktivity, inspekce), včetně podpory nevládních organizací. Řada doporučení jde napříč prioritami vyplývajícími z evropské Strategie udržitelného rozvoje a přispívá k naplňování vždy několika z nich.

Z hlediska zaměření se materiál nejvíce týká prostředků z Fondu soudržnosti, Evropského fondu regionálního rozvoje (ERDF) a Evropského zemědělského fondu pro rozvoj venkova (EAFRD). Je však třeba mít na paměti, že v rámci cílů Konvergence, Regionální konkurenceschopnost a Zaměstnanost lze využít kombinace Fondu soudržnosti a ERDF s Evropským sociálním fondem (ESF). U všech uvedených cílů je potřeba se zaměřit na podporu projektů, které podporují využití ekologicky šetrných surovinových zdrojů, výrobních postupů a technologií.

1. Ochrana biologické rozmanitosti: Natura 2000

Vymezení tématu

Soustava chráněných území evropského významu Natura 2000 patří mezi základní nástroje pro naplnění jednoho z hlavních cílů politiky Evropské unie: zastavit pokles biologické diverzity, přírodního bohatství unie, do roku 2010.

Návrh Evropské komise

Základními nástroji pro financování soustavy Natura 2000 se mají stát EAFRD a strukturální fondy. Některé projekty mohou být rovněž financovány z nového finančního nástroje pro ochranu životního prostředí, označovaného jako LIFE+.

V návrhu nařízení pro Evropský fond regionálního rozvoje (ERDF) pro období 2007–2013 uvádí Evropská komise, že jej lze pro kofinancování soustavy Natura 2000 využít třemi způsoby:

- pro ochranu biologické diverzity a přírody (v rámci cíle 1-konvergence),
- pro infrastrukturu spojenou s ochranou biologické diverzity a Naturou 2000 (v rámci cíle 2-konkurenceschopnost regionů a zaměstnanost – sem lze zahrnout například podporu šetrné turistiky v lokalitách Natury 2000, podporu místních výrobců apod.),
- pro ochranu a společnou péči o životní prostředí (v rámci cíle 3-spolupráce mezi regiony)

V návrhu nařízení pro Evropský sociální fond (ESF) pro období 2007–2013 není financování soustavy Natura 2000 výslovně zmíněno.

Postoj ekologických organizací

Požadují splnění závazku Evropské unie podílet se na financování nákladů na vytvoření soustavy Natura 2000, který je

přímo zakotven i v evropské legislativě (článek 8 směrnice o ochraně stanovišť 92/43/EHS).

Základní doporučení

- Mají-li strukturální fondy splnit předpokládanou roli ve financování soustavy Natura 2000, musí to být výslovně uvedeno v Národním strategickém referenčním rámci u všech tří cílů politiky soudržnosti.
- Z fondu EAFRD by měla být financována tato opatření:
  - kompenzace (povinné platby) pro zemědělce za omezení vyplývající z plánů péče o lokality soustavy Natura 2000,
  - analogické platby pro majitele a správce lesů,
  - agroenvironmentální opatření (platby za dobrovolné závazky zemědělců nad rámec povinných opatření),
  - lesnicko-environmentální opatření (analogické platby pro majitele a správce lesů),
  - podpora investic spojených s přípravou na agroenvironmentální opatření a ve prospěch veřejného zájmu v územích soustavy Natura 2000.
- Ministerstvo životního prostředí by mělo urychleně zpracovat finanční rámec pro podporu soustavy Natura 2000 v období 2007–2013, který bude obsahovat analýzu předpokládaných nákladů a přehled možných zdrojů. Tento rámec by se měl stát základem pro přípravu Národního strategického rámce i budoucích operačních programů. Strukturální fondy by měly zajistit prostředky pro pokrytí 20–40% celkových nákladů, EAFRD kolem 10–30% nákladů.
- Kromě zajištění dostatečných prostředků pro financování soustavy Natura 2000 je také nutno rovněž v období 2007–2013 zajistit, aby evropské peníze nešly do projektů, které by byly v rozporu s prioritami EU v oblasti životního prostředí a ochrany přírody. Veškeré podpůrné projekty by měly prokázat, že nebudou poškozovat lokality soustavy Natura 2000.

2. Ochrana klimatu, energetika, ovzduší

Vymezení tématu

Globální změny podnebí jsou nejvýznamnějším ekologickým problémem dneška a patří mezi nejdůležitější témata mezinárodní politiky. Nejvíce oxidu uhličitého, hlavní příčiny, pochází ze spalování fosilních paliv v energetice. Prioritním cílem EU v této oblasti je proto náhrada fosilních zdrojů energie obnovitelnými a jejich efektivnější využití.

Návrh Evropské komise

Šestý environmentální akční program (2002) i poslední Sdělení Komise k této problematice (Winning the Battle

Against Global Climate Change, COM(2005) 35 final) konstatují nutnost implementace přijatých opatření (zejména Evropský program ke změně klimatu z roku 2000) a podporu moderních technologií. Komise navrhuje, aby z Evropského fondu regionálního rozvoje (ERDF) a Kohezního fondu byly podporovány projekty:

- zvyšování efektivního využití energie,
- obnovitelných zdrojů energie,
- směřující k modernizaci a rozvoji nových technologií v energetice.

Postoj ekologických organizací

Ekologické organizace tento návrh vítají: opatření, která zvyšují efektivnost využívání energie či podporují rozvoj obnovitelných zdrojů a modernizaci technologií, povedou nejen ke snížení emisí skleníkových plynů, ale zároveň vytvoří nová pracovní místa – také v problematických regionech, zvýší konkurenceschopnost ekonomiky a sníží závislost na dovozu ropy.

Ekologické organizace zároveň požadují, aby opatření k ochraně klimatu (tj. snižování emisí skleníkových plynů, zvyšování energetické efektivnosti, podpora obnovitelných zdrojů a šetrnějších technologií) byla v Národním strategickém rámci uvedena jako priorita u všech tří cílů politiky soudržnosti. Emise oxidu uhličitého úzce souvisí se strukturou hospodářství a ekonomickým rozvojem, zejména pak s investicemi do energetické a dopravní infrastruktury. Proto je třeba politiku soudržnosti využít jako důležitý nástroj k dalšímu snižování příspěvku České republiky ke globálním změnám podnebí.

Základní doporučení

Ekologické organizace se dále domnívají, že projekty podporované z evropských fondů:

- Obecně: musejí vést ke snížení vysokého příspěvku České republiky ke globálním změnám podnebí. Měly by zajistit i další, dodatečné přínosy pro životní prostředí – zlepšování kvality ovzduší, vody nebo půdy – a tam, kde je to možné, také podpořit ekonomiku a zaměstnanost. Musejí se soustředit na nejlepší dostupné technologie, a tím přispět ke zvýšení efektivnosti ekonomiky.
- Kohezní fond, ERDF a ESF (cíl 1-konvergence a cíl 2-konkurenceschopnost regionů a zaměstnanost) by se měly zaměřit na čtyři prioritní oblasti: zvyšování energetické efektivnosti, podporu obnovitelných zdrojů energie, zajištění udržitelného způsobu dopravy, podporu synergických efektů v ochraně klimatu a zlepšování kvality ovzduší.

3. Opatření v dopravě

Vymezení tématu

Na programovací období 2007–2013 se v České republice plánují masivní investice z evropských fondů do dopravy. Pokud nedojde ke změně trendu oproti současnému programovacímu období, bude drtivá většina těchto prostředků směřovat do budování tzv. Transevropských sítí (TEN-T). Spolufinancování této výstavby dále zatíží české veřejné rozpočty v situaci, kdy se deficit údržby již existující dopravní sítě vyčísluje na několik set miliard korun a každým rokem o dalších několik desítek miliard korun narůstá. Přitom plánované nové projekty zahrnují i několik ekologicky silně problematických úseků. Také v případě priorit pro ERDF se při zajišťování priority Infrastruktura a dostupnost uvažuje o projektech, jejichž přínosy jsou

→ V rámci priority „zvyšování energetické efektivnosti“ je třeba dát přednost projektům zaměřeným na splnění evropských směrnic o podpoře kombinované výroby tepla a elektrické energie (2004/8/EC), energetických úsporách v budovách (2001/91/EC), a připravovaných směrnic o energetické účinnosti u konečných uživatelů a energetických službách. Dále by podpora měla být poskytnuta projektům zaměřeným na modernizaci centrálních systémů vytápění a průmyslových zařízení.

→ V rámci priority „podpora obnovitelných zdrojů energie“ je třeba upřednostnit projekty zaměřené na výstavbu nových zdrojů využívajících obnovitelnou energii a na zlepšení připojení těchto zdrojů k síti, a dále projekty na vybudování infrastruktury pro produkci a distribuci biomasy.

→ V rámci priority „zajištění udržitelného způsobu dopravy“ je třeba upřednostnit projekty zaměřené na podporu energeticky efektivních a ekologicky šetrných způsobů osobní (městská hromadná doprava, železnice) i nákladní dopravy (přesun přepravních výkonů na železnici). Všechny projekty na rozvoj dopravní infrastruktury předkládané k financování z evropských fondů by měly být posouzeny z hlediska vlivu na emise skleníkových plynů.

→ V rámci priority „podpora synergických efektů v ochraně klimatu a zlepšování kvality ovzduší“ upřednostňovat projekty, které podporují tzv. win-win řešení: sníží spotřebu energie z fosilních zdrojů (ušetří emise skleníkových plynů) a zároveň přispějí ke zlepšení kvality ovzduší. Týká se zejména oblasti dopravy, nakládání s odpady a velkých zdrojů znečištění. Projekty by měly směřovat k naplnění Rámcové směrnice pro kvalitu ovzduší (1996/62/EC) a jejích dceřiných směrnic, směrnice o velkých spalovacích zařízeních (2001/80/EC), o spalování odpadů (2000/76/EC) a směrnice o integrované prevenci a omezování znečištění (1996/61/EC).

ekologicky i ekonomicky sporné. Jednotlivé projekty budou vyplývat ze strategie České republiky pro Fond soudržnosti v sektoru Doprava a Operačního programu infrastruktura.

Návrh Evropské komise

Návrh nařízení pro Kohezní fond v období 2007–2013 vypracovaný Evropskou komisí počítá v oblasti dopravy také se zaměřením prostředků mimo síť TEN-T. To je z pohledu České republiky v případě železniční dopravy, intermodálních dopravních systémů a veřejné dopravy potřeba uvítat. Ekologická opatření v dopravě by nadále mělo být možné financovat i z ERDF.

Postoj ekologických organizací

Nezanedbatelnou část plánů v dopravě představují investice do tranzitních dálnic. Poloha České republiky tranzit přirozeně přitahuje. Dokončení páteřní sítě TEN-T (byť v optimálním případě s co nejmenšími dopady na zdraví a život lidí v přilehlých obcích a krajinu) ji však od značné části negativních dopadů nechrání. Je potřeba vypracovat a financovat opatření, která trend nárůstu nákladního silničního tranzitu přes naše území otočí. K tomu nebude postačovat zavedení mýtného s plánovaným startem v polovině roku 2006, jež má pokrýt pouze část nákladů na údržbu silnic a dálnic. Je nutno začít do ceny přepravy zahrnovat skutečné náklady, včetně škod (směřovat k internalizaci externalit). Pouze tak lze poptávku po tranzitu a objem přeprav obecně významně usměrnit. Zároveň je potřeba zaměřit se na následující opatření.

Základní doporučení

Při plánování dopravních priorit pro Fond soudržnosti i ERDF zohledňovat základní cíle ekologické politiky Evropské unie – snižování emisí oxidu uhličitého a zastavení poklesu biologické diverzity do roku 2010. K prioritám by měly patřit:

- podpora městské veřejné dopravy,
- vytváření a zdokonalování integrovaných systémů veřejné dopravy,
- projekty posilující pozici kombinované dopravy na přepravním trhu,
- modernizace regionálních i lokálních železničních tratí, včetně vybudování některých nových přeshraničních a vnitrostátních propojení,
- modernizace silnic 2. a 3. třídy, jejichž dnešní stav představuje nemalé riziko pro bezpečnost jízdy,
- realizace opatření ke snížení objemů tranzitní silniční dopravy a ke zvýšení bezpečnosti v obcích, které jsou jí významně postiženy,
- realizace opatření vedoucích k plnění ekologických limitů pro existující tranzitní komunikace (zejména ochrana před hlukem, omezení emisí),
- zklidňování dopravy v obcích a městech.

4. Využívání přírodních zdrojů

4.1. Komunální odpady a odpady z nemocnic

Vymezení tématu

Česká republika zatím nevěnuje dostatečnou pozornost předcházení vzniku odpadů, jejich opětovnému využití a recyklaci komunálních a nemocničních odpadů. Nakládání s nimi přitom významně ovlivňuje kvalitu životního prostředí a čerpání přírodních zdrojů. Prioritní opatření budou vycházet ze strategie České republiky pro Fond soudržnosti v sektoru životního prostředí a operačního programu Infrastruktura.

Návrh Evropské komise

Počítá se s tím, že Fond soudržnosti i ERDF budou nadále umožňovat investice do odpadového hospodářství.

Postoj ekologických organizací

Evropské fondy je potřeba zaměřit zejména na řešení typu Reduce-Reuse-Recycle (RRR), která jsou ekologicky vhodnější, operativnější, levnější a vytvářejí větší množství pracovních míst než tzv. opatření na konci potrubí – skládání a spalování. RRR opatření přispějí také ke směřování k naplnění cíle 50% materiálového využití komunálního odpadu do roku 2010, jak jej stanovuje Plán odpadového hospodářství ČR.

Základní doporučení

Před opatřeními na konci potrubí (spalovny komunálního odpadu, skládkování) je nutno upřednostnit projekty, které řeší celý životní cyklus odpadů a snižují materiálovou náročnost české ekonomiky, tedy například:

- snižování množství odpadů (domácí kompostování, bezobalová produkce/distribuce, snižování množství obalů, využívání rozložitelných a kompostovatelných materiálů),
- projekty zaměřené na opakované používání výrobků a obalů,
- komplexní nakládání s biologicky rozložitelnými odpady (domácí a komunitní kompostování, oddělený sběr komunálních biologicky rozložitelných odpadů, kompostárny, bioplynové stanice aj.),
- komplexní systémy pro oddělený sběr a nakládání s odděleně sebranými odpady a obaly (oddělený sběr, dotřídování, demontáž, materiálové využití, distribuce výrobků z materiálového využití odpadů),
- materiálové využívání významných komodit odpadů (biologicky rozložitelné odpady, kaly, odpady vhodné jako druhotná surovina),
- zvyšování recyklovatelnosti obalů a výrobků,

- výstavba linek mechanicko-biologické úpravy k úpravě komunálního odpadu před uložením na skládky,
- nespalovací metody nakládání s nemocničními odpady, jimiž lze nebezpečný odpad přetvořit na odpad podobný komunálnímu.

4.2. Ochrana vod

Vymezení tématu

V roce 2000 byla přijata Rámcová směrnice pro vodní politiku (2000/60/EC), která stanovila evropské ekologické standardy, jež mají zajistit dostatek čistých zdrojů vody v budoucnosti a ochranu a obnovu mokřadů. Česká republika směrnicí přijala se všemi závazky, které z toho vyplývají. Jedná se o velmi významný a náročný úkol, který přesahuje resort vodního hospodářství. Týká se řady oborů, které ovlivňují využívání území a krajiny. Hlavním vytčeným cílem je dosáhnout dobrého ekologického stavu všech vod do roku 2015.

Návrh Evropské komise a postoj ekologických organizací

Ekologické organizace vítají návrhy Evropské komise:

- klást důraz na životní prostředí a předcházení rizikům u evropských pravidel pro regionální rozvoj, včetně prevence rizika povodní,
- zahrnout mezi podporovaná opatření také hospodaření s vodou s cílem chránit ji, a management povodí, říčních

toků, vodních služeb a mokřadů pod cíl Evropské územní kooperace v rámci ERDF.

Zároveň však předpis neobsahuje žádnou výslovnou zmínku o Rámcové směrnici pro vodní politiku. Panují proto obavy, že možnost financovat směrnici bude v národních plánech zcela opomenuta. Také u naplňování cílů směrnice existují obavy ze skrytých rizik, například plánu na propojování „existujících místních vnitrozemských vodních cest“, jak je uváděno v plánech TEN-T.

Základní doporučení

Priority národních programových dokumentů by měly zahrnovat i prostředky k financování opatření, jež pomohou splnit Rámcovou směrnicí pro vodní politiku (respektive do roku 2012 také nitrátovou směrnicí 91/676/EEC). Aby se podařilo naplňovat podmínku nezhoršování stavu vod, bude potřeba začít jednat prakticky okamžitě. Proto je nutné již v současnosti koncipovat všechny investiční záměry tak, aby nedošlo k degradaci vodního prostředí a ekologického stavu vod. V plánovaných horizontech se pak zaměřit na to, aby se stav vod zlepšoval metodami, které budou nejvýhodnější z hlediska vynaložených investic i dosaženého efektu.

Jakákoliv nová dopravní, vodohospodářská nebo protipovodňová opatření musejí být v souladu s Rámcovou směrnicí pro vodní politiku. To znamená, že tato opatření musí být součástí zpracovaných Plánů povodí a musí být projednaná na úrovni zainteresovaných aktérů, reprezentovaných uživateli vody i celého území povodí, včetně široké veřejnosti.

5. Posílení institucionálních a lidských kapacit pro implementaci ekologického práva

Vymezení problému

Slabinou politiky životního prostředí je nedodržování zákonů a jejich obtížná vymahatelnost. Není to pouze problém České republiky, ale více méně všech členských států EU. Příčinou je nepřehlednost evropského práva životního prostředí a nedostatečný dohled nad dodržováním zákonů.

Návrh Evropské komise

Návrhy Evropské komise v souvislosti se zlepšováním implementace ekologického práva životního prostředí se týkají jeho zjednodušování (například navrhovaná nová pravidla kontroly chemikálií REACH nahrazují několik direktiv) a dále posilování veřejné kontroly (Aarhuská úmluva).

Postoj ekologických organizací

Naplňování Aarhuské úmluvy (o přístupu k informacím,

účasti veřejnosti na rozhodování a přístupu k právní ochraně v otázkách životního prostředí) patří mezi společné priority ekologických organizací.

Základní doporučení

Zařadit posílení institucionálních a lidských kapacit pro implementaci práva životního prostředí, včetně podpory ekologických organizací, do priorit resortu životního prostředí. Vyčlenit v programovacích dokumentech prostor pro advokační a tzv. watchdog aktivity při prosazování práva životního prostředí v praxi a podporu nezávislé environmentální žurnalistiky.

Umožnit účast neziskových organizací při předkládání projektů financovaných ze Strukturálních fondů (zejména ERDF, ESF, LIFE+) s tím, že bude existovat možnost předfinancování projektů (zálohové platby). Totéž i v případě, že nezisková organizace je partnerem projektu předkládaného subjektem z řad veřejné správy.